

LATGALES IEDZĪVOTĀJU APMIERINĀTĪBA AR DARBU LAIMES IZJŪTAS KONTEKSTĀ *INHABITANTS OF LATGALE WORK SATISFACTION IN THE CONTEXT OF FEELINGS OF HAPPINESS*

Ēriks KALVĀNS
Rēzeknes Augstskola
e-pasts: yello@inbox.lv

Abstract. *The aim of this research paper is to explore the inhabitants of Latgale work satisfaction and its impact on their happiness. Scientific relevance and novelty of this paper associated with the detailed research of work satisfaction of inhabitants of Latgale. Besides, is determined the impact of this work satisfaction on inhabitants happiness. It should be noted that similar researches in this region weren't made earlier. Research actuality in Latgale region justifies the low socio-economic development level. The study results showed that the inhabitants of Latgale is characterized by low job satisfaction. It was determined that low work satisfaction is negatively affecting their happiness.*

Keywords: *happiness, job satisfaction, perceptions of the ideal work, representations of the real work.*

Ievads

Laimes un psiholoģiskās labklājības problēma ir viena no fundamentālajām psiholoģijas problēmām, tādēļ interese par to saglabājas visā psiholoģijas zinātnes vēsturē. Laime ir viena no svarīgākajām cilvēku pamatvērtībām. Tiekme pēc laimes ir raksturīga katram cilvēkam un veido neatņemamu cilvēka iedabas daļu (Argyle, 2001).

Publicētajā „Pasaules laimes reitingā” (World Happiness Report) Latvija ieņem 106. vietu 156 valstu konkurencē, tādējādi būdama ne tikai viena no nelaimīgākajām valstīm Eiropā, bet kopumā iekļūstot ļoti nelaimīgu valstu grupā.

Par vienu no laimes izjūtu un psiholoģisko labklājību noteicošajiem faktoriem tiek atzīts darbs (Argyle, & Martin, 1991; Argyle, 2001; Diener, Harter, & Arora, 2010). Līdz ar to aktuāls jautājums, kurš pēc autora domām prasa empīrisku pābaudi, ir Latgales (kā sociāli ekonomiskās attīstības ziņā nelabvēlīgākā Latvijas reģiona) iedzīvotāju apmierinātība ar darbu un tās ietekme uz viņu laimes izjūtu.

Problēmas teorētiskais pamatojums

Šī raksta ietvaros laimes izjūta tiek traktēta saskaņā ar pozitīvās psiholoģijas koncepciju kā apmierinātība ar dzīvi un pozitīvo emociju pārsvars pār negatīvajām emocijām (Diener, 1984).

Veiktā pētījuma kontekstā būtiska nozīme ir laimes izjūtas pētnieku F. Endrjūsa un S. Vaitija koncepcijai, saskaņā ar kuru cilvēks ir apmierināts tad,

kad nav būtiskas diferences starp esošo lietu kārtību dzīvē un priekšstatu par ideālo lietu kārtību, vai cilvēka priekšstatu par to, ko viņš ir pelnījis (*Andrews, & Withey, 1976*). Autora veiktajā empīriskajā pētījumā tika noteikta Latgales iedzīvotāju apmierinātība ar esošo darbu un viņu priekšstati par ideālo darbu.

Tādējādi faktors, kas tiek saistīts ar vienu no laimes aspektiem – apmierinātību ar dzīvi, ir darbs, kas ietekmē gan indivīdu psihisko, gan fizisko veselību. Longitūdos pētījumos, kā atzīmē M. Ārgails (*Argyle, 2001*), hipotētiskā saikne starp nodarbinātību un apmierinātību ar dzīvi ir apstiprinājusies (apmierinātība ar darbu un apmierinātība ar dzīvi korelē 0,44 robežās). Turklāt apmierinātība ar darbu Eiropā veiktajos pētījumos apliecina korelāciju ar veicamā darba saturu un darba attiecību kvalitāti (*Pinquart, Sørensen, 2000*).

Vispārējā labklājība un apmierinātība ar darbu saistās arī ar profesijas statusu, kas sevī ietver virkni komponentu, kā atalgojums, darba apstākļi un prasmju pielietojuma iespējas. Tika noteikts, ka darba esamība un tā saturs īpaši svarīgs laimes izjūtas sasniegšanā ir:

- vīriešiem;
- gados vecākiem darbiniekiem;
- darbiniekiem ar augstāku ienākumu un izglītības līmeni;
- cilvēkiem, kuri strādā savā labā (*Argyle, 2001*).

Savukārt bezdarbs tiek atzīts par vienu no galvenajiem nelaimes izjūtas avotiem mūsdienu pasaulē. Tas var būt cēlonis depresijai, pašnāvībām, pasliktina veselību, rada apātiju un zemu pašvērtējumu (*Clark, Oswald, 1994*).

Par vienu no faktoriem, kas tieši saistīti ar personības profesionālo jomu un laimes izjūtu, tiek atzīti materiālie ienākumi (*Diener, Seligman, 2004*). Tomēr šī faktora ietekme uz laimes izjūtu nav identiska valstīs ar dažādu sociāli ekonomisko labklājības līmeni – noteikts, ka bagātājās valstīs ienākumiem nav būtiskas ietekmes uz laimes izjūtu (faktoru korelācija 0,25 robežās), turpretī nabadzīgajās valstīs (pie kurām pieskaitāma Latvija, un, it īpaši, Latgales reģions) tika konstatēta būtiska ienākumu ietekme uz laimes izjūtu (faktoru korelācija 0,59 - 0,62) (*Diener, Biswas - Diener, 2002*). Šāda būtiska ienākumu ietekme uz laimes izjūtu tiek izskaidrota divējādi: nabadzīgajās valstīs materiālie līdzekļi tiek galvenokārt izlietoti cilvēku eksistenciālo vajadzību (pārtika, komunālie maksājumi) apmierināšanai, turklāt simboliskajā līmenī ienākumi pārstāv sociālo statusu, indivīda vietu sociālajā hierarhijā. Turklāt pats naudas tērēšanas process sniedz cilvēkam īslaicīgu baudas stāvokli (*Hagerty, 2000*).

Arī N. Bredberna pētījumi liecina, ka ienākumu līmenis ietekmē arī psihisko veselību, kas ir viens no laimes fenomena aspektiem, tā tika konstatēts, ka depresijas epizodes daudz retāk rodas cilvēkiem ar augstiem ienākumiem nekā cilvēkiem, kuru ienākumi ir zemi (*Bradburn, 1969*).

Tika konstatētas noteiktas dzimumu atšķirības ienākumu ietekmes uz laimes izjūtu jomā - laimes izjūtas kontekstā ienākumi būtiskāki ir vīriešiem, bet sievietēm - izglītība (*Argyle, 2003*).

Pētnieks P. Vars definē šādus ar darbu saistītus faktorus faktori, kuri ietekmē laimes izjūtu:

- darba prasības;
- darba apstākļi un īpatnības;
- darba vides stabilitāte un noteiktība;
- komunikācijas iespējas ar citiem darbiniekiem;
- darbību un uzdevumu daudzveidība;
- atalgojums;
- iespēja vadīt un kontrolēt darba procesu;
- iemaņu un prasmju izmantošana (*Warr, 2007*).

G. Kandži un B. Čopra, pētot darba ietekmi uz laimi un psiholoģisko labklājību, noteica, ka darba alga vāji ietekmē minētos fenomenus, bet daudz būtiskāka ietekme tiek novērota veicamā darba saturam un darba attiecību kvalitātei. Zināmu ietekmi uz psiholoģisko labklājību darbā atstāj arī profesijas statuss. Pētnieki noteica, ka psiholoģisko labklājību darbā paaugstina tādi faktori kā darbinieku iespēja atklāti pārrunāt sarežģījumus darbā, pozitīva organizācijas kultūra un pamatvērtības, optimāls darba un atpūtas balanss, darbinieku morāle un lojalitāte (*Kanji, Chopra, 2009*).

Pētījuma dizains

Empīriskos datu ieguvei tika izmantotas šādas pētījuma metodes:

1. M. Ārgaila „Oksfordas laimes aptauja” (*Hills, Argyle, 2002*), adaptēta (*Kalvāns, Ignatjeva, 2011*);
2. Metodika „Ģimene, Darbs, Valsts” (*Kalvāns, Ignatjeva, 2011*);
3. „Sociāli demogrāfiskās stratifikācijas anketa” (*Kalvāns, 2011*).

Pētījumā piedalījās respondenti (n=450) no Balvu, Ludzas, Rēzeknes, Preiļu, Daugavpils un Krāslavas novada.

Empīriskā pētījuma bāze: valsts izglītības iestādes, Latgales reģiona valsts iestādes un privātie uzņēmumi.

Pētāmās izlases stratifikācija tika veikta pēc šādiem sociāli demogrāfiskajiem parametriem: dzimums, vecums, ģimenes stāvoklis, izglītība, dzīves vieta, nodarbošanās, materiālā nodrošinātība, reliģiskā un sociālā aktivitāte

Pētījuma rezultāti

Pētījuma pirmajā etapā ar M. Ārgaila „Oksfordas laimes aptaujas” palīdzību tika iegūti dati par visu pētāmo izlasi, kas atspoguļoja tās respondentu laimes izjūtas struktūru. Tika noteikts, ka Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūru raksturo faktori: „Apmierinātība ar dzīvi kopumā”, „Pozitīvu emociju esamība”. „Pozitīvs dzīves novērtējums laika perspektīvā.”

Nākamajā etapā empīrisko datu divpakāpju klasteranalīzes rezultātā tika iegūtas divas respondentu grupas atkarībā no pozitīvo emociju esamības – „Laimīgs” un „Nelaimīgs” (skat. 1. attēlu).

1.tabulā ilustrētas minēto grupu laimes izjūtu raksturojošo faktoru vidējās vērtības un standartnovirzes rādītāji.

1.tabula

Grupu „Laimīgs” un „Nelaimīgs” aprakstošās statistikas dati
Descriptive statistics of group „Happy” and „Unhappy”

HLI struktūras faktori	Grupas	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Apmierinātība ar dzīvi kopumā	Laimīgs	281	0,14	0,862	-2,11	2,46
	Nelaimīgs	169	-0,38	1,229	-2,56	2,82
Pozitīvu emociju esamība	Laimīgs	281	0,45	0,638	-1,30	2,50
	Nelaimīgs	169	-1,24	0,698	-2,85	0,01
Pozitīvs dzīves novērtējums laika perspektīvā	Laimīgs	281	0,06	1,029	-3,48	2,88
	Nelaimīgs	169	-0,18	0,894	-2,48	1,94

Iespējams konstatēt, ka, neskatoties uz respondentu skaita pārsvaru, kuri klasificēti kā laimīgi (281 respondents), 169 (37,5% no pētāmās izlases) respondentus iespējams klasificēt kā nelaimīgus. Tādējādi zems laimes izjūtas līmenis ir aktuāla Latgales reģiona problēma.

Nākamajā pētījuma etapā tika analizēta Latgales iedzīvotāju apmierinātība ar darbu un tās ietekme uz viņu laimes izjūtu. Analīzei tika izmantoti dati, kas iegūti ar metodikas „Ģimene, Darbs, Valsts” palīdzību, kura tika izveidota pēc semantiskā diferenciāla principa. Šīs metodikas faktora „Darbs” saturs atspoguļots 2. tabulā.

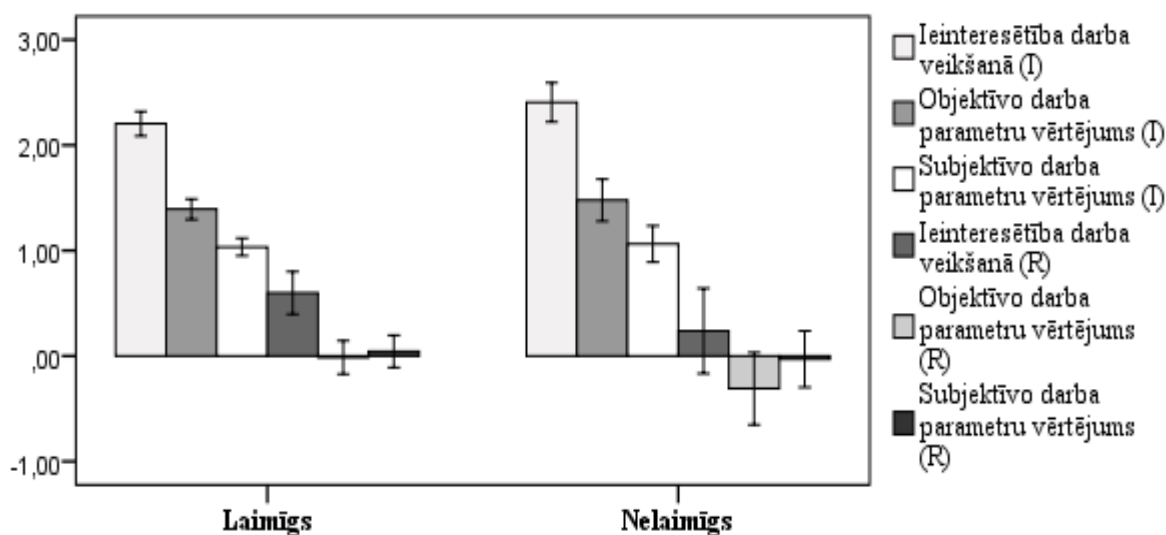
Noteiktās Krombaha Alfa koeficienta vērtības pēc faktora „Darbs” iegūtajām skalām variē robežās no 0,615 līdz 0,681, kas liecina par pietiekamu atsevišķu indikatoru saskaņotības līmeni attiecīgajās skalās un rezultātu ticamību.

Tādējādi Latgales iedzīvotāju apmierinātību ar darbu atspoguļo tādi iedzīvotāju profesionālās jomas aspekti kā: ieinteresētība darba veikšanā, objektīvie darba parametri un subjektīvie darba parametri (skat. 1.attēlu un 3. tabulu).

Faktora „Darbs” skalu struktūra
Dial structure of the factor „Work”

Skalas	Saturs	Crombach's Alpha
Ieinteresētība darba veikšanā	Neinteresants – interesants	0,665(I)
	Nerada apmierinājumu – rada apmierinājumu	
	Nav saistīts ar dzīves aicinājumu – ir saistīts ar dzīves aicinājumu	0,615(R)
	Nav perspektīvs – perspektīvs	
Objektīvo darba parametru vērtējums	Nekvalificēts – kvalificēts	0,681(I)
	Nav bīstams – bīstams	
	Veselībai labvēlīgs – kaitīgs veselībai	0,620(R)
	Zemu atalgots – augsti atalgots	
	Normēts darba laiks – nenormēts darba laiks	
Subjektīvo darba parametru vērtējums	Vienkāršs – sarežģīts	0,671(I)
	Nav radošs – radošs	
	Nav prestižs – prestižs	0,617(R)
	Nav atbildīgs – atbildīgs	
	Brīvprātīgs – piespiedu	

1.attēlā ilustrēts faktora „Darbs” struktūras skalu ideālās nozīmības (lietotais apzīmējums „I”) un reālā stāvokļa (lietotais apzīmējums „R”) vērtējums respondentu grupās „Laimīgs” un „Nelaimīgs”.



1.att. Laimīgo un nelaimīgo Latgales iedzīvotāju apmierinātība ar darbu
Figure 1. Satisfaction with the work of happy and unhappy inhabitants of Latgale

Stjudenta (t-test) kritērija noteikšanas rezultātā konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības pēc skalu „Ieinteresētība darba veikšanā” ($F=6,676$, $p<0,05$) un „Objektīvo darba parametru vērtējums” ($F=7271$, $p<0,05$) reālā stāvokļa vērtējuma. Grupā „Nelaimīgs” objektīvo darba parametru vērtējums

reālajā respondentu dzīvē ir zemāks nekā grupā „Laimīgs”. Turklāt iespējams konstatēt, ka grupas „Nelaimīgs” pārstāvjiem raksturīgs nedaudz augstāks darba ideālais tēls, bet zemāki reālie sasniegumi profesionālajā jomā. Jāatzīmē, ka Latgales iedzīvotājiem, kuri attiecināti uz grupu „Laimīgs”, skalu „Objektīvo darba parametru vērtējums” un „Subjektīvo darba parametru vērtējums” vidējās vērtības nav augstas. Šis fakts var atspoguļot Latgales reģiona specifiku, kurai raksturīgs šaurs piedāvājums darba tirgū un darba apstākļos.

3.tabulā veikta faktora „Darbs” reālā stāvokļa psiholoģiskā interpretācija respondentu grupās „Laimīgs” un „Nelaimīgs”.

3.tabula

Faktora „Darbs” psiholoģiskā interpretācija respondentu grupās „Laimīgs” un „Nelaimīgs” pēc reālā stāvokļa novērtējuma
Psychological interpretation of factor „Work” of the respondents’ groups „Happy” and „Unhappy” by the assessment of the real situation

Faktora „Darbs” skalas	Respondentu grupas „Laimīgs” psiholoģiskais raksturojums saskaņā ar faktoru „Darbs”	Respondentu grupas „Nelaimīgs” psiholoģiskais raksturojums saskaņā ar faktoru „Darbs”
Ieinteresētība darba veikšanā	Mērena ieinteresētība darbā, darbs kopumā rada apmierinājumu, daļēji saistīts ar dzīves aicinājumu, daļēji perspektīvs	Vāji izteikta ieinteresētība darba veikšanā, darbs nedaudz rada apmierinājumu, vāji saistīts ar dzīves aicinājumu, vāji izteikta darba perspektīvas apziņa
Objektīvo darba parametru vērtējums	Nenormēts darba laiks, daļēji bīstams, daļēji labvēlīgs veselībai, vidēji atalgots	Nenormēts darba laiks, bīstams, nedaudz kaitīgs veselībai, zemu atalgots
Subjektīvo darba parametru vērtējums	Vidēji sarežģīts, vairāk radošs, vidēji prestižs, vidēji atbildīgs, daļēji brīvprātīgs	Vidēji sarežģīts, nav radošs, nav prestižs, vidēji atbildīgs, daļēji brīvprātīgs

Iegūto datu matemātiskā apstrāde un saturiskā interpretācija parāda, ka Latgales iedzīvotāju kopējā apmierinātība ar darbu ir zema, turklāt minētais fakts raksturo gan laimīgos, gan nelaimīgos Latgales iedzīvotājus. Tādējādi iespējams secināt, ka zemā apmierinātība ar darbu ir faktors, kas pazemina Latgales iedzīvotāju laimes izjūtu.

Turklāt saskaņā ar problēmas teorētiskajā pamatojumā minētajām F. Endrjūsa un S.Vaitija atziņām neapmierinātību un nelaimīguma izjūtu rada būtiska neatbilstība starp esošo un ideālu (Andrews, & Withey, 1976). Esošajā pētījumā tika konstatēta būtiska neatbilstība starp Latgales iedzīvotāju darba ideāltēlu un viņu reālā darba raksturojumu.

Secinājumi

- Zems laimes izjūtas līmenis ir aktuāla Latgales reģiona problēma;
- Gan laimīgajiem, gan nelaimīgajiem Latgales iedzīvotājiem piemīt zema apmierinātība ar faktora „Darbs” reālo kvalitāti – šis fakts atspoguļo Latgales reģiona darba tirgus objektīvās problēmas;
- Grupas „Nelaimīgs” respondentiem ir augstāks darba ideālais tēls, bet zemāki reālie sasniegumi profesionālajā jomā nekā grupas „Laimīgs” respondentiem;
- Grupas „Laimīgs” respondentiem piemīt nedaudz augstāks darba subjektīvo parametru vērtējums pēc reālās situācijas nekā grupas „Nelaimīgs” respondentiem;
- Laimīgajiem Latgales iedzīvotājiem ir raksturīga augstāka apmierinātība ar darba objektīvajiem parametriem un ieinteresētība darba veikšanā nekā nelaimīgajiem Latgales iedzīvotājiem;
- Zemais iedzīvotāju apmierinātības līmenis ar darba reālo kvalitāti vērtējams kā faktors, kas negatīvi ietekmē Latgales iedzīvotāju laimes izjūtu.

Summary

The aim of this article is to present the Latgale population work satisfaction and its impact on their happiness.

The key concepts of this article are "job satisfaction", "happiness", "the ideal work", "the real work". The article is based on positive psychology findings about the phenomenon of happiness and its socio-demographic determinants.

The novelty and scientific significance of this research associated with the detailed study of work satisfaction and its impact on Latgale population happiness. It should be noted, that analogous studies in the Latgale region so far had not been carried out.

Participated in the survey respondents (n=450) of the Balvi, Ludza, Rezekne, Preili, Daugavpils and Kraslava region.

The empirical research base: the state educational institution, regional public authorities of Latgale and private businesses.

The studied sample stratification was performed according to the following socio - demographic characteristics: sex, age, marital status, education, place of residence, occupation, material security, religious and social activity.

Were used in the following research methods: M. Argyle's „Oxford Happiness Questionnaire” (Hills, Argyle, 2002), methodology „Family, Work, State” (Kalvans, Ignatjeva, 2011), methodology „Socio-demographic stratification questionnaire” (Kalvans, 2011)

It should be noted that, in general Latgale inhabitants are characterized by low satisfaction with the real situation of their professional life - this fact is characterized by both happy and unhappy inhabitants.

Unhappy inhabitants of Latgale has a higher work ideal image, but lower real achievements in the professional field than in the group of happy respondents.

Happy inhabitants of Latgale is characterised by a higher level of satisfaction with objective parameters of work and higher interest in the work than unhappy inhabitants of Latgale.

Possible to conclude that low work satisfaction has negative impact on Latgale population happiness.

Literatūra

1. Andrews, F.M., Withey, S.B (1976). *Social indicators of well-being: America's perception of life quality*. NY: Plenum Press.
2. Argyle, M (2003). Causes and Correlates of Happiness, In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.). *Well being: The foundations of hedonic psychology*, 353-373.
3. Argyle, M (2001). *The psychology of happiness*. London: Routledge.
4. Argyle, M., Martin, M (1991). The psychological causes of happiness. In F. Strack, M. Argyle, & N. Schwarz (Eds.). *Subjective well-being. An interdisciplinary perspective*. Oxford: Pergamon Press, pp. 77-100.
5. Bradburn, N. M (1969). *The structure of Psychological Wellbeing* . Aldine Publishing Co.
6. Clark, A., Oswald, A.J (1994). Unhappiness and Unemployment. *The Economic Journal*, 104, 648-659.
7. Diener, E (1984). Subjective Well-being. *Psychological Bulletin*, 95 (3), 542-575.
8. Diener, E., Biswas-Diener, R (2002). Will money increase subjective well-being?
9. A review and guide to needed literature. *Social Indicators Research* 57, 119 – 169.
10. Diener, E., Harter, J., & Arora, R (2010). Wealth and happiness across the world: Material prosperity predicts life evaluations, while psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99 (1), 52-61.
11. Diener, E., Seligman, M (2004). Beyond Money: Toward an economy of well-being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1-31.
12. Hagerty, M.R (2000). Social comparisons of income in one's community: Evidence from national surveys of income and happiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 764-771.
13. Hills, P., Argyle, M (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences* 33, 1073–1082.
14. Kanji, G., Chopra, P (2009). Psychosocial system for work well-being: On measuring work stress by causal pathway. *Total Quality Management & Business Excellence*, 20 (5), 563-580.
15. Pinquart, M., Sörensen, S (2000). Influences of socioeconomic status, social network, and competence on subjective well-being in later life: A meta-analysis. *By Psychology and Aging*, 15 (2), 187-224.
16. Warr, P. B (2007). *Work, Happiness, and Unhappiness*. New York: Routledge.